

Teoria liczb – II etap

Teoria

Reszty z dzielenia

Jeśli a jest dzielnikiem b , to piszemy $a \mid b$ (czytamy: a dzieli b). Zatem:

$$a \mid b \text{ wtedy i tylko wtedy, gdy istnieje liczba } c \text{ taka, że } b = ac.$$

Jeśli a nie jest dzielnikiem b , to piszemy $a \nmid b$ (czytamy: a nie dzieli b).

Założmy, że dane są liczby całkowite a i b , przy czym $b > 0$. Mówimy, że liczba a daje iloraz q i resztę r przy dzieleniu przez b , jeśli

$$a = b \cdot q + r \text{ oraz } 0 \leq r < b.$$

Stwierdzenie 1. Jeśli a, b są dodatnie i $a \mid b$, to $a \leq b$.

Stwierdzenie 2. Jedyną liczbą podzielną przez wszystkie liczby naturalne jest 0.

Uwaga 1 (Sztuczka z przedstawianiem liczb w innej formie). Jak przedstawić inaczej liczbę o n takich samych cyfrach? Zauważmy, że $10^n - 1$ to liczba składająca się z n dziewiątek, więc zachodzi:

$$\underbrace{kkk \dots k}_{n \text{ cyfr } k} = \frac{10^n - 1}{9} \cdot k.$$

Kongruencje

Założmy, że dana jest liczba całkowita dodatnia n . Mówimy, że dwie liczby całkowite a i b przystają modulo n wtedy i tylko wtedy, gdy liczby a i b dają takie same reszty przy dzieleniu przez n . Piszemy wówczas $a \equiv b \pmod{n}$. Inaczej mówiąc

$$a \equiv b \pmod{n} \text{ wtedy i tylko wtedy, gdy } n \mid a - b.$$

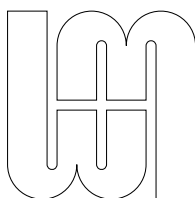
Dodawanie, mnożenie i odejmowanie modulo n zachowuje się tak jak byśmy chcieli, czyli:

$$a \pmod{n} + b \pmod{n} \equiv_n (a + b) \pmod{n},$$

$$a \pmod{n} \cdot b \pmod{n} \equiv_n ab \pmod{n}.$$

Dzielenie modulo n mamy ogólnie tylko wtedy gdy n jest liczbą pierwszą. Oczywiście dalej nie mamy dzielenia przez 0, czyli nie możemy dzielić przez liczby podzielne przez n .

Odwrotność liczby a modulo n to taka liczba b , że $ab \equiv_n 1$. Ta liczba b istnieje wtedy i tylko wtedy gdy $a \perp n$ i wtedy oznaczamy ją a^{-1} lub $\frac{1}{a}$.

Liczby pierwsze

Definicja 1. Liczbę naturalną różną od jedynki, której jedynymi dzielnikami są 1 oraz ona sama, nazywamy **liczbą pierwszą**.

Każda liczba może być przedstawiona jako iloczyn liczb pierwszych (jednoznaczność tego rozkładu można udowodnić korzystając z następujących lematów). Liczb pierwszych jest nieskończenie wiele co udowodnić można rozważając $p_1 \cdot p_2 \cdot \dots \cdot p_k + 1$.

Lemat 1. Liczby pierwsze większe od 3 przystają do 1 lub 5 mod 6.

NWD

Definicja 2 (Największy Wspólny Dzielnik). Mówimy, że $d = NWD(a, b)$ jeśli $d \mid a$ i $d \mid b$ (czyli jest wspólnym dzielnikiem) oraz dla każdego wspólnego dzielnika e liczb a i b , $e \mid d$ (czyli każdy wspólny dzielnik dzieli NWD).

$NWD(a, b)$ jest najmniejszą dodatnią liczbą postaci $ax + by$ dla x, y całkowitych (inaczej mówiąc jest ich najmniejszą kombinacją liniową). Można udowodnić, że ta definicja daje nam to samo NWD , co definicja szkolna.

Definicja 3. Liczby naturalne a i b są **względnie pierwsze**, gdy $NWD(a, b) = 1$, co zapisujemy: $a \perp b$.

Lemaciki (oznaczenia: p jest liczbą pierwszą a n, a, b są liczbami całkowitymi):

- Jeśli $a \perp n$ i $n \mid ab$ to $n \mid b$.
- Jeśli $p \nmid a$ to $a \perp p$.
- Jeśli $p \mid ab$ to $p \mid a$ lub $p \mid b$.

Lemat 2. Jeśli dana jest permutacja σ_i liczb od 0 do $n - 1$ oraz liczba p , która jest względnie pierwsza z n ($p \perp n$), to po przemnożeniu każdego elementu permutacji przez p ($\sigma'_i = p \cdot \sigma_i$) i wzięciu reszty z dzielenia przez n , otrzymujemy nową permutację liczb od 0 do $n - 1$.

Dowód. Wystarczy pokazać, że każda z liczb, po przemnożeniu, trafia na inną. Jeśli byłoby inaczej, to znaczy, że jakieś dwie liczby $\sigma_i, \sigma_j < n$ takie, że:

$$p \cdot (\sigma_i - \sigma_j) \equiv 0 \pmod{n}$$

Skoro $p \perp n$, to $\sigma_i - \sigma_j \equiv 0 \pmod{n}$, czyli $\sigma_i = \sigma_j$. ■

Twierdzenie 1 (Algorytm Euklidesa). Możemy znaleźć NWD bez rozkładania liczb na czynniki pierwsze (w szczególności nawet nie trzeba wiedzieć czym jest liczba pierwsza) wielokrotnie wykorzystując zależności $NWD(a, b) = NWD(a - kb, b)$. Można też, odwracając ten algorytm, uzyskać NWD jako kombinację liniową a i b .

Ważne twierdzenia

Twierdzenie 2 (Małe twierdzenie Fermata). Dla dowolnej liczby naturalnej n oraz dowolnej liczby pierwszej p zachodzi

$$p \mid n^p - n,$$

czyli w języku kongruencji

$$n^p \equiv n \pmod{p}.$$

Dowód. Dzielimy koło na p części i rozważamy możliwe kolorowania n różnymi kolorami.

Wszystkich kolorowań jest n^p , takich które są jednokolorowe (wszystkie części koła są pomalowane jednym kolorem) jest n .

Pozostałe możemy pogrupować w zbiory po p - jeśli jakieś kolorowanie można uzyskać poprzez obrót innego to te dwa należą do tej samej grupy.

Pokażemy, że każda grupa ma dokładnie p kolorowań: założmy nie wprost, że po obrocie jakiegoś kolorowania o k fragmentów ($0 \leq k < n$), dostaliśmy takie samo kolorowanie. Ponieważ p jest pierwsze, to $p \nmid k$, to żeby jakiś fragment wrócił do początkowej pozycji, musimy wykonać p obrotów, czyli każdy fragment koła ma ten sam kolor, czyli dostajemy sprzeczność. ■

Twierdzenie 3 (twierdzenie Willsona). p jest pierwsza wtedy i tylko wtedy, gdy

$$(p-1)! \equiv -1 \pmod{p}$$

Dowód. Rozważamy w $\mathbb{Z}_p$ równanie $x^2 = 1$. Liczby spełniające to równanie to takie, które same są swoją własną odwrotnością. Ma ono tylko dwa rozwiązania: $x = 1$ i $x = -1$, przy czym $-1 \equiv p-1$. Z tego wynika, że wszystkie liczby z przedziału $[2, p-1]$ mają swoją odwrotność w tym przedziale. Możemy zatem każdą z nich sparować z jakąś inną liczbą z tego przedziału, więc jeśli wymnożymy je wszystkie, to iloczyn będzie przystawał do 1: $(p-2)! \equiv 1 \pmod{p}$. Po pomnożeniu przez $p-1$ otrzymujemy tezę. ■

Twierdzenie 4 (Chińskie Twierdzenie o Resztach). Niech $m_1, m_2, \dots, m_k$ będą parami wzajemnie pierwsze i niech $a_1, a_2, \dots, a_k$ będą liczbami całkowitymi. Wtedy układ kongruencji:

$$\begin{cases} x \equiv a_1 \pmod{m_1} \\ x \equiv a_2 \pmod{m_2} \\ \vdots \\ x \equiv a_k \pmod{m_k} \end{cases}$$

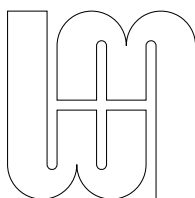
Jest równoważny z pewną kongruencją postaci $x \equiv A \pmod{m_1 m_2 \dots m_k}$

Technika: Nieskończone schodzenie

Ta metoda polega na wzięciu (w wybranym przez siebie kontekście) rozwiązania najmniejszego i pokazaniu, że istnieje mniejsze.

Przykład 1. Znajdź wszystkie całkowite, dodatnie rozwiązania równania

$$x^3 + 2y^3 = 4z^3$$

Poręba Wielka, 13.01.2025

Autor: Jan Piotrowicz

Prowadzący: Jan Piotrowicz

Rozwiązanie 1. Weźmy jedno z rozwiązań, dla którego suma $x + y + z$ jest najmniejsza. Skoro:

$$2y^3 \equiv 0 \pmod{2},$$

$$4z^3 \equiv 0 \pmod{2},$$

to x również musi dzielić się przez 2.

Podstawmy do równania $x' = x/2$ i dzielimy przez 2, mamy:

$$4x'^3 + y^3 = 2z^3$$

Operację możemy powtórzyć jeszcze dwa razy, otrzymując równanie tej samej postaci, co na początku.

Dostajemy sprzeczność, bo liczby x, y, z miały być najmniejsze, spełniające równanie. Zatem nie ma ono rozwiązań.

Przykład 2. Znajdź wszystkie takie liczby całkowite nieujemne a, b , że $ab \mid a^n + b$, gdzie $n \in \mathbb{N}_{>1}$ jest stałe

Rozwiązanie 2. Zauważamy, że a i b mają ten sam zbiór dzielników, oraz że $a = 1$ wtw. gdy $b = 1$. Przyjmijmy więc, że $a, b > 1$ i rozpatrzmy dwójkę o najmniejszej sumie. Niech $p \in \mathbb{P}$ będzie pewną liczbą pierwszą dzielącą a oraz b . Wtedy $p^2 \mid a^n + b$, z czego wprost wynika, że $p^2 \mid b$. Powtarzamy ten trik do momentu, gdy $p^n \mid b$. Niech $a = pa_1$ oraz $b = p^n b_1$. Wtedy

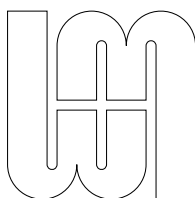
$$a_1 b_1 p^n \mid a b_1 p^n \mid p^n (a_1^n + b_1) \implies a_1 b_1 \mid a_1^n + b_1$$

Wobec minimalności a, b widzimy, że $a_1 = b_1 = 1$, z czego wprost wynika, że $a = p$ oraz $b = p^n$. Podstawiając to do oryginalnej podzielności widzimy, że $p^{n+1} \mid 2p^n \implies p = 2$.

Wykładniki p-adyczne

- Rozkład na czynniki pierwsze to silny sposób żeby patrzeć na liczby. Pomagać nam w tym będą wykładniki p-adyczne. Jak p jest liczbą pierwszą to wykładnik p-adyczny z liczby n to po prostu liczba razy ile p pojawia się w rozkładzie n na czynniki pierwsze. Oznaczamy go $v_p(n)$.
- $p^{v_p(n)} \mid n$ ale już $p^{v_p(n)+1} \nmid n$.
- $a \mid b$ jest równoważne temu, że dla każdej liczby pierwszej p , $v_p(a) \leq v_p(b)$
- $a = b$ jest równoważne temu, że dla każdej liczby pierwszej p , zachodzi $v_p(a) = v_p(b)$
- $v_p(ab) = v_p(a) + v_p(b)$
- $v_p(\frac{a}{b}) = v_p(a) - v_p(b)$. W ten sposób możemy też z łatwością rozszerzyć definicję wykładników p-adycznych na liczby wymierne.
- Gdy $v_p(a) \neq v_p(b)$, to $v_p(a+b) = \min(v_p(a), v_p(b))$.

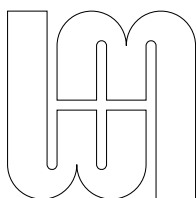

Na rozgrzewkę

- Wykaż poniższe własności kongruencji.
  - Jeśli $a \equiv b \pmod{m}$, to $b \equiv a \pmod{m}$.
  - Jeśli $a \equiv b \pmod{m}$ oraz $b \equiv c \pmod{m}$, to $b \equiv a \pmod{m}$.
  - $a \equiv b \pmod{m}$ wtedy i tylko wtedy, gdy $ac \equiv bc \pmod{mc}$.
  - Jeśli $a \equiv b \pmod{m}$ oraz $c \equiv d \pmod{m}$, to $a + c \equiv b + d \pmod{m}$, $a - c \equiv b - d \pmod{m}$, $ac \equiv bd \pmod{m}$.
- Pokaż, że jeśli $p \nmid n$, to $n^{p-1} \equiv 1 \pmod{p}$.
- Przedstaw $\underbrace{222 \dots 2}_{2024} \underbrace{444 \dots 4}_{2024}$ jako sumę dwóch wyrażeń (jak w sztuczce).

Zadania

- Dla jakich naturalnych n ułamek $\frac{21n+4}{14n+3}$ jest nieskracalny?
- Znaleźć ostatnią cyfrę liczby $2023^{2024^{2025}}$.
- Udowodnij, że $F_n \perp F_{n+1}$ dla każdego naturalnego n , gdzie F_n to n -ta liczba Fibonacciego. To jest $F_0 = 0$, $F_1 = 1$ oraz dla $n > 1$ rekurencyjnie definiujemy $F_n = F_{n-1} + F_{n-2}$.
- Czy istnieje 1000 kolejnych liczb naturalnych takich, że dokładnie 5 z nich jest liczbą pierwszą?
- Czy liczba $4^6 + 4 \cdot 6^5 + 9^5$ jest złożona?
- Znajdź zasady podzielności przez 11 oraz 101. Znajdź zasadę podzielności przez 7, wiedząc, że $7 \mid 1001$.
- Wybrano $n + 1$ liczb ze zbioru $\{1, 2, 3, \dots, 2n\}$. Udowodnij, że pewne dwie z nich są względnie pierwsze.
- Udowodnij, że istnieje nieskończenie wiele liczb pierwszych dających resztę 3 modulo 4. Czy ten sam dowód zadziała jeśli będziemy rozważali liczby pierwsze postaci $4k + 1$ dla naturalnych k ?
- Udowodnij, że dla n naturalnego i k nieparzystego
$$1 + 2 + 3 + \dots + n \mid 1^k + 2^k + 3^k + \dots + n^k$$
- VII OM Dowieść, że równanie $2x^2 - 215y^2 = 1$ nie ma rozwiązań w liczbach całkowitych.
- Udowodnij, że każda liczba całkowita n spełnia podzielność: $120 \mid n^5 - 5n^3 + 4n$
- Znajdź wszystkie takie liczby całkowite k , że dla każdej liczby naturalnej n , zachodzi $n \mid (n-1)^k + 1$
- Udowodnij, że istnieje nieskończenie wiele liczb pierwszych, które są postaci $\sqrt{24n+1}$ dla pewnej liczby naturalnej n .

Poręba Wielka, 13.01.2025

Autor: Jan Piotrowicz

Prowadzący: Jan Piotrowicz

14. Czy istnieje nieskończony (niestały) ciąg arytmetyczny złożony wyłącznie z liczb pierwszych?
15. Trójkąt prostokątny ma przyprostokątne długości a, b i przeciwprostokątną długości c . Udowodnij, że jeśli a, b, c są liczbami całkowitymi, to co najmniej jedna z liczb a, b musi być parzysta.
16. Znajdź liczbę dzielników liczby $16 \cdot 27 \cdot 49 \cdot 19$. Znajdź sumę dzielników tej liczby.
17. Udowodnij, że jeśli dla liczb naturalnych a, b, c, d, e zachodzi $9 \mid a^3 + b^3 + c^3 + d^3 + e^3$, to $3 \mid abcde$
18. Udowodnij, że dla dowolnych liczb naturalnych $a_1, a_2, \dots, a_n$, które spełniają $NWD(a_1, a_2, \dots, a_n) = 1$, istnieją takie liczby całkowite $k_1, k_2, \dots, k_n$, że

$$k_1 a_1 + k_2 a_2 + \dots + k_n a_n = 1$$

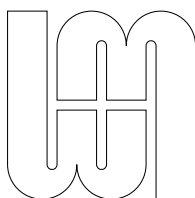
19. Niech a będzie dowolną liczbą naturalną. Udowodnij, że wśród liczb $a, a+1, a+2, \dots, a+9$, istnieje jedna, która jest względnie pierwsza ze wszystkimi pozostałymi.
20. Znając $v_p(a), v_p(b)$, oblicz $v_p(NWD(a, b))$ oraz $v_p(NWW(a, b))$.
21. Udowodnij:

$$\frac{NWW(a, b)NWW(b, c)NWW(c, a)}{NWW(a, b, c)^2} = \frac{NWD(a, b)NWD(b, c)NWD(c, a)}{NWD(a, b, c)^2}$$

22. Mamy takie liczby całkowite a, b , że liczba $\frac{a^2}{b} + \frac{b^2}{a}$ jest całkowita. Udowodnij że liczby $\frac{a^2}{b}$ i $\frac{b^2}{a}$ są całkowite.
23. Udowodnij, że dla naturalnych m i n

$$NWD(a^m - 1, a^n - 1) = a^{NWD(m, n)} - 1$$

24. Udowodnij, że dla każdej liczby naturalnej n liczba $2^{2^n} - 1$ ma co najmniej n różnych dzielników pierwszych
25. *II OM* Dowieść, że jeśli n jest liczbą naturalną parzystą, to liczba $13^n + 6$ jest podzielna przez 7.
26. *IV OM* Dowieść, że liczba $2^{55} + 1$ jest podzielna przez 11.
27. Wyznacz resztę z dzielenia liczby $3^{81} + 7^{72}$ przez 11.
28. Udowodnij, że ostatnią cyfrą liczby 7^{256} jest 1.
29. Udowodnij, że $7 \mid 2222^{5555} + 5555^{2222}$.
30. Znajdź dwie ostatnie cyfry liczby 2^{999} .
31. Udowodnij, że $29 \mid 2^{5n+1} + 3^{n+3}$ dla dowolnej liczby naturalnej n .
32. *VI OM* Znajdź ostatnią cyfrę liczby $53^{53} - 33^{33}$.

Poręba Wielka, 13.01.2025

Autor: Jan Piotrowicz

Prowadzący: Jan Piotrowicz

33. Pokaż, że liczba $1 \underbrace{000 \dots 0}_{2013} 1$ jest złożona.
34. Udowodnij, że $F_n \mid F_{nk}$ dla każdych naturalnych n oraz k .
35. Udowodnij, że różne liczby Fermata, czyli liczby postaci $G_n = 2^{2^n} + 1$, są względnie pierwsze.
36. Znajdź wzór na $v_p(n!)$
37. Liczby naturalne a, b spełniają warunek: Dla każdej liczby naturalnej n , zachodzi $a^n \mid b^{n+1}$. Udowodnij, że $a \mid b$.
38. Udowodnij, że dla każdej liczby naturalnej n , zachodzi podzielność $(n!)^{(n-1)!} \mid (n!)!$
39. (OM 75, etap 2) Niech p będzie liczbą pierwszą. Udowodnić, że liczba $p(p^2 \cdot \frac{p^{p-1}-1}{p-1})!$ jest podzielna przez $p! \cdot (p^2)! \cdot (p^3)! \cdot \dots \cdot (p^p)!$.